

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE**  
**FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO INŽINIERSTVA**  
1132043

**BAKALÁRSKA PRÁCA**

**2011**

**Veronika Kopáčiková**

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE**

**Rektor: Dr.h.c. prof. Ing. Peter Bielik, PhD.**

**FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO INŽINIERSTVA**

**Dekan: doc. Ing. Karol Kalúz, CSc.**

**Sadovnicke zhodnotenie historického parku v Pezinku**

**BAKALÁRSKA PRÁCA**

Katedra záhradnej a krajinnej architektúry

Vedúci katedry: prof. Ing. Ľubica Feriancová, PhD.

Vedúci práce: Ing. Richard Kubišta, PhD.

Veronika Kopáčiková

2011

### ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že som bakalársku prácu s názvom „Sadovnícke zhodnotenie historického parku v Pezinku“ vypracovala samostatne a uviedla som všetku použitú literatúru, súvisiacu so zameraním bakalárskej práce.

Nitra 23. mája 2011

Veronika Kopáčiková

## ABSTRAKT

### SADOVNÍCKE ZHODNOTENIE HISTORICKÉHO PARKU V PEZINKU

Cieľom bakalárskej práce bolo spracovanie historických, literárnych a mapových podkladov, podrobná inventarizácia drevín a porastov a analýzy pre sadovnícke zhodnotenie historického parku v Pezinku.

Zámocký park v Pezinku je parkom prírodno-krajinárskym, vznikol okolo roku 1840, má rozlohu 6 ha. Väčšie sadovnícke úpravy prebiehali v roku 1953, kedy bolo vysadených 1536 stromov a kríkov, v roku 1960 – 254 stromov a ďalšie v roku 1974.

Počet inventarizovaných drevín je 954 stromov a 125 skupín kríkov. Z celkového počtu drevín je 38 druhov domácich a 45 druhov cudzokrajných. Listnaté dreviny tvoria 84%, ihličnaté 15% a vždyzelené 1%. Najviac zastúpené druhy sú *Acer platanoides* L., *Fraxinus excelsior* L., *Acer campestre* L., *Pinus nigra* Arn. a *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. Sadovnícka hodnota je pri väčšine drevín hodnotená 3 bodmi. Najviac drevín je vo veku od 40 do 80 rokov.

Trávne porasty sú v dobrom zdravotnom stave. Mobiliár - lavičky, smetné koše a osvetlenie bolo počas rekonštrukcie doplnené a povymieňané.

V minulosti boli robené aj prebierky a údržba drevín a park je dnes v dobrom stave. Výsledkom riešenia je celkové sadovnícke zhodnotenie historického parku.

Kľúčové slová: historická zeleň, historický park, Zámocký park v Pezinku, sadovnícke zhodnotenie historického parku, bakalárska práca.

## ABSTRACT

### DIE LANDSCHAFTSBAULICHE BEWERTUNG DES HISTORISCHEN PARK IN PEZINOK

Das Ziel der These ist historische, literarische Grundlagen und die Karten zu verarbeiten, detaillierte Inventar des Pflanzen und der Flächen zu machen und die Analyse für die landschaftsbauliche Bewertung des historischen Park in Pezinok zu machen.

Der Park der Berg in Pezinok ist ein naturlandschaftler Park, er entstand im Jahr 1840 und hat 6 ha. Die größten landschaftsbaulichen Regelungen sind im Jahr 1953 gewesen, dort haben 1536 Bäumen und Sträucher ausgesetzt, im Jahr 1960 – 254 Bäumen a noch im Jahr 1974.

Die Zahl der Pflanzen ist 954 Bäumen und 125 Sträuchen. Die heimisch Arten ist 38 und Fremdarten ist 45 . Die Laubbäume bildet 84%, die Nadelbäume bildet 15% und immergrüneren Bäumen 1%. Meisten Bäumen sind *Acer platanoides* L., *Fraxinus excelsior* L., *Acer campestre* L., *Pinus nigra* Arn. a *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. Die Baumwert ist 3 bei mehrerer Bäumen. Meisten Bäumen sind von 40 bis 80 Jahre alt.

Der Rasen und die Wiese ist im Park im guten Gesundheitszustand. Die Parkbänke, die Körbe und die Lampen waren während der Rekonstruktion geergänzt und gewechselt.

In der Vergangenheit war die Instandhaltung gut und heute ist der Park im guten Zustand. Das Ergebnis der These ist allgemein landschaftsbauliche Bewertung des historischen Park in Pezinok.

Stichwörter: historischer Park, Park der Bung in Pezinok, die landschaftbauliche Bewertung des historischen Park, die These

## OBSAH

ÚVOD.....	6
1. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY .....	7
1.1. KATEGORIZÁCIA HISTORICKEJ ZELENE.....	7
1.1.1. Pravidelné parkové úpravy .....	7
1.1.2. Nepravidelné parkové úpravy.....	7
1.1.3. Zmiešaný parkový sloh.....	8
1.2. ZÁKLADNÉ ZNAKY PRÍRODNO-KRAJINÁRSKEHO SLOHU .....	8
1.3. PRÍRODNO-KRAJINÁRSKY PARK Z POHĽADU HISTORICKÉHO VÝVOJA.....	9
1.4. SADOVNÍCKE PRVKY .....	11
1.4.1. Porasty drevín.....	12
1.4.2. Porasty bylín.....	12
2. MATERIÁLY .....	14
2.1. PEZINOK – POPIS A LOKALIZÁCIA ÚZEMIA .....	14
2.1.1. Klimatické pomery .....	14
2.1.2. Geologická stavba.....	14
2.1.3. Pedologické pomery .....	14
2.1.4. Potenciálna vegetácia .....	15
2.2. PEZINOK – HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ.....	15
2.3. HISTÓRIA ZÁMKU A ZÁMOCKÉHO PARKU V PEZINKU.....	18
3. METODIKA .....	19
3.1. Historický a literárny prieskum.....	19
3.2. Terénny prieskum .....	19
3.3. Fotodokumentácia.....	19
3.4. Inventarizácia drevín.....	19
3.4.1. Sadovnícka hodnota drevín .....	20
3.4.2. Zdravotný stav drevín.....	22
3.4.3. Spôsob poškodenia a návrh na ošetrovanie .....	22
3.5. Hodnotenie bylinných porastov – trávnikov .....	22
4. CIEĽ PRÁCE.....	23
5. VÝSLEDKY A DISKUSIA.....	24
5.1. Historická analýza.....	24
5.2. Dopravná analýza.....	24
5.3. Funkčná a prevádzková analýza.....	25
5.4. Vegetačná analýza.....	25
5.4.1. Typológia zelene.....	25
5.4.2. Sadovnícka hodnota drevín .....	26

5.4.3. Vekové zloženie .....	27
5.4.4. Charakter drevitej vegetácie .....	27
5.4.5. Druhové zloženie drevín.....	27
5.4.6. Domáce a cudzokrajné dreviny .....	29
5.4.7. Zdravotný stav drevín.....	30
5.5. Kompozičná analýza .....	31
6. ZÁVER .....	32
7. PREHLAD POUŽITEJ LITERATÚRY .....	33

## ÚVOD

Kaštiele spolu s príľahlými záhradami alebo parkami sú súčasťou mnohých miest a dedín na Slovensku. Väčšina z nich vznikla v 18. a 19. storočí, kedy maďarská šľachta budovala svoje poľovnice a letné sídla v Uhorsku, najmä na území Slovenska. Parky, ktoré sprevádzali tieto sídla, boli najmä v krajinárskom slohu, ktorý sa šíril v období romantizmu. Mnohé z nich schátrali, splynuli s okolitými lesmi a dnes o nich už takmer nikto nehovorí, ostali len v spomienkach. Iné však prekvitajú svojou krásou dodnes, sú navštevované, upravované a svojou jedinečnosťou sú pýchou miest. Ochrana týchto historických objektov je dôležitá pre zachovanie prírodného a kultúrneho dedičstva. Spadajú pod dva zákony: Zákon 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu a Zákon 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

Každý z prírodno-krajinárskych parkov je svojím druhovým zložením charakteristický. Vo väčšine z nich sa vyskytujú cudzokrajné dreviny, ktoré boli dendrologickými zbierkami vtedajších šľachticov. Dominantou je skoro vždy kaštieľ alebo zámok. Jednotlivé časti parku môžu byť v rôznom slohu, to znamená, že parter pred budovou je v pravidelne geometricky riešený a okolie je nepravidelný anglický park, ktorý pripomína prírodu. Avšak toto nemusí byť podmienkou.

V meste Pezinok, na úpätí pohoria Malé Karpaty, sa nachádza historický prírodno-krajinársky park s rozlohou 6 ha. Hlavnou dominantou je zámok.

Od roku 1931 sa využíva ako mestský park a prešiel viacerými úpravami. V súčasnosti je po revitalizácii. Bol vykonaný výrub drevín, ktoré ohrozovali prevádzku, ošetrovanie drevín, rekonštrukcia verejného osvetlenia a mobiliáru. Brehy sa spevnili lomovým kameňom a zhotovili sa dve móla v bezprostrednom kontakte s jazerom. Obnovené boli aj chodníky. Vybudovalo sa detské ihrisko v blízkosti centra voľného času, ktoré je súčasťou parku.

Svojou výhodnou polohou v centre mesta je navštevovaný všetkými vekovými kategóriami. Rodičia s deťmi využívajú najmä detské ihrisko, ale do parku chodia aj mladí ľudia, či ľudia starší na prechádzky v príjemnom prostredí.



# 1. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

Medzi historickú zeleň radíme historické parky a historické záhrady, historickú krajinu, historické aleje a historické dreviny (skupina stromov, solitér). Tieto historické sadovnícke úpravy (Tomaško, Hrubík, 2001) sa delia na pravidelné (francúzske), nepravidelné (anglické) záhrady a parky v zmiešanom parkovom slohu.

## 1.1. KATEGORIZÁCIA HISTORICKEJ ZELENE

### 1.1.1. Pravidelné parkové úpravy

Tieto záhrady sa vyznačujú pravidelným pôdorysom, čistotou tvarov a líní, pravidelnou výsadbou, tvarovanými drevinami a živými tvarovanými plotmi a stenami. Pravidelné sú aj vodné plochy, t.j. pravidelné bazény a kanály. Celá kompozícia je riešená podľa jednej alebo viacerých osí. Radia sa sem najmä kláštorné záhrady, ktoré boli určené na pestovanie liečivých alebo okrasných rastlín. Tie sa postupne dostali na väčšie plochy mimo átria budovy a vznikli renesančné záhrady a neskôr aj barokové.

V čistom pravidelnom slohu sa zachovalo len nepatrné množstvo pravidelných záhrad. Nástupom romantizmu a prírodno-krajinárskeho slohu bola väčšina prebudovaná, zmenila sa výsadba a vznikali zmiešané parkové úpravy. Na Slovensku sa v čistom pravidelnom slohu zachovala časť parku v Hlohovci a kláštorná záhrada v Jasove.

### 1.1.2. Nepravidelné parkové úpravy

Do tejto skupiny sa zaraďujú záhrady a parky s veľkou rozlohou, ktoré pripomínajú prírodné prostredie a vznikali najmä v období romantizmu. Majú nepravidelný pôdorys a nepravidelné rozmiestnenie ciest. Stromy sú vysádzané masovo v skupinách alebo aj ako solitéri na voľnej trávnej ploche. Vodné prvky sú vo forme rôznych jazier a potôčikov.

Tieto úpravy majú viacero pomenovaní: prírodno-krajinársky park, voľne krajinársky park, krajinársky park, anglická záhrada alebo anglický park. Najznámejšie krajinárske parky na Slovensku sú v Topoľčiankach, Smoleniciach, Dolnej Krupej,

Bernolákove, Turčianskej Štiavničke a tiež arborétum Tesárske Mlyňany vo Vieske nad Žitavou.

### **1.1.3. Zmiešaný parkový sloh**

Vznikol miešaním pravidelných a nepravidelných parkových úprav. Prejavuje sa v nich slohová nejednotnosť. Časť záhrady alebo parku v okolí budovy (prevažne vo vstupnej časti) je riešená pravidelne a zvyšok v prírodno-krajinárskom slohu.

## **1.2. ZÁKLADNÉ ZNAKY PRÍRODNO-KRAJINÁRSKEHO SLOHU**

Základné znaky prírodno-krajinárskeho slohu sa dajú zhrnúť do nasledujúcich bodov (Tomaško, Hrubík, 2001):

- základná myšlienka je čo najviac sa priblížiť k voľnej prírode,
- krajinárske parky sa rozkladajú na veľkých plochách, ale sú aj také, ktoré sú menších rozmerov, ale nepôsobia takým veľkolepým dojmom,
- reliéf parku by mal byť mierne zvlhnený s malými, nie prudkými, kopcami,
- vodné prvky v krajinárskom parku majú podobu prírodných jazier, potokov a rybníkov, v ktorých môžu byť malé lagúny a ostrovčeky, dotvárajúce celkovú kompozíciu,
- komunikácie sa voľne vinú terénom (stúpajú aj klesajú), obchádzajú kopce, môžu viesť aj okolo rieky, vytvárajú nepravidelnú kresbu v pláne,
- dôležité sú výhľady a priehľady, ktoré často siahajú až za hranice parku (výhľady na dominanty v parku, priehľady do voľnej krajiny), nevyskytujú sa v ňom aleje stromov,
- jednou zo základných zásad je tvorba kontrastov svetla a tieňa a kompozícia rastlínstva, teda vytváranie pekných scenérií z porastov, malých skupín alebo jednotlivito stojacich stromov,
- kvetinová výsadba sa začala vyskytovať v tomto slohu až v 19. storočí, keď sa kvetiny – trvalky umiestňovali do porastov alebo uprostred zákutí, parter sa nevyskytoval vôbec,
- krajinársky park je romantickým parkom, jeho úlohou je vyvolať pocity, spočiatku to boli smutné a melancholické pocity,

- v architektúre budov a stavieb sa najprv uplatňovala antika, dostali sa sem však aj iné prvky, najmä z čínskej a japonskej architektúry, zmesou týchto prvkov a štýlov môžu niektoré sadovnícke diela pôsobiť nevkusne až gýčovo.

### **1.3. PRÍRODNO-KRAJINÁRSKY PARK Z POHLĀDU HISTORICKÉHO VÝVOJA**

Prírodne krajinársky park sa začal postupne rozvíjať v období romantizmu, keď sa začali objavovať myšlienky proti prísne geometrickým tvarom v pravidelných záhradách a neprirodzenému životnému štýlu.

V 18. storočí sa feudalizmus postupne začal rozpadáť. Z francúzskej revolúcie v roku 1789 vyšli víťazne meštianstvo, priemyselná a obchodná buržoázia na úkor poľnohospodárov a jednoduchého vidieckeho ľudu. Spolu s rozvojom kapitalizmu sa utvorila nová spoločenská trieda – proletariát. Bola tvorená obyvateľmi z poľnohospodárskej chudoby. V začiatkoch kapitalizmu sa naďalej rozvíjala forma klasicizmu, buržoázia si tento sloh privlastnila. Ale pod tlakom prírodných a iných vied sa postupne menili názory a poznávaním prírodných zákonitostí sa stupňovali roztržky medzi ľudskou prirodzenosťou a systémom doterajšieho života, ktorý bol nanútený vládnuou buržoáziou a nechcela sa ho vzdáť.

Nové cesty a myšlienky sa objavovali už dávno predtým. V roku 1624 barón Francis Bacon z Verulamu kritizoval neprirodzený spôsob života, žiadal zmenu systému a chcel aj zdravšie a prirodzenejšie životné prostredie. Po vystúpení Jeana Jacquesa Rousseaua, francúzskeho filozofa a spisovateľa, a jeho myšlienkami návratu k prírode sa vytvára nový filozofický smer – romantizmus. K jeho myšlienkam sa hlásilo viacero spisovateľov, básnikov a filozofov, ako napríklad Voltaire (François Marie Arouet), Johann Wolfgang Goethe a iní. Básnik a štátnik Joseph Addison bojoval za nový a zdravší spôsob života spoločnosti. Jeho články v časopisoch mali veľký ohlas. Za zmenu systému bojoval aj básnik Alexander Pope, ktorý kritizoval veľmi ostro tvorbu pravidelných záhrad a strihanie vegetácie do rôznych tvarov. Chápal záhradu ako voľnú prírodu, teda ako protiklad francúzskej klasicistickej záhrady. Taktiež kritický postoj k strihaniu vegetácie a pravidelným záhradám mal lord Shaftesbury. Veľký význam malo pre záhradné umenie v polovici 18. storočia aj krajinné maliarstvo.

Aj keď prvé podnety vyšli od francúzskych predstaviteľov, zmeny v oblasti životného prostredia začali v Anglicku. Tu sa vytvorili prvé znaky nového záhradného slohu, anglického parku, ktorý sa počas storočí vyvinul na skutočný obraz voľnej prírody.

Spočiatku sa v záhradách miešali pravidelné línie s prírodnými krivkami, alebo sa vytvorila v záhrade časť nazývaná „anglická záhrada“. Prvé predstavy o novom slohu priniesol lord Burlington. Ako dôležitú myšlienku uvádzal kontrast svetla a tieňa, nahradenie oplotení priekopami a zavrhoval teóriu nadväznosti záhrady na budovu. Ale Lord Burlington ostal iba záhradným teoretikom.

Do praktickej tvorby záhrad zasiahol William Kent, ktorý sa stal dôležitou osobou v ranom období anglického parku. Bol síce maliarom, ale snažil sa zrealizovať svoje predstavy v parku v Chiswicku. Odstránil základy pravidelných a umelých bazénov a premenil ich na nepravidelné vodné plochy. I keď dodržal kontrast svetla a tieňa, striedanie voľných trávnych plôch a skupín porastov drevín, nepodarilo sa mu úplne zrealizovať svoje predstavy a jeho dielo sa vyznačuje neznalosťou základných požiadaviek rastlinného materiálu.

V druhej polovici 18. storočia sa uplatnil aj vplyv profesionálnych záhradníkov. Jedným z najvýznamnejších bol kráľovský záhradník Lancelot Brown. Jeho dielo, park v Stowe, ho preslávili nielen v Anglicku, ale aj v zahraničí. Ponechal celkovú priestorovú dispozíciu, ale zmenil záhradu na anglický park v prírodnom charaktere (porasty, vodné plochy, kvetinové záhony). Dokonale poznal nároky jednotlivých rastlín a pochopil aj prirodzený vývoj porastov na základe geografických a topografických podmienok.

Architekta Williama Chambersa okúzlili čínske záhrady. Nepochopil vlastnú podstatu čínskych záhrad a štylizoval ich prvky do anglických záhrad (pagody, čajovne a iné), ktoré boli nimi preplňované. Porušoval základné princípy architektúry priestoru a vegetácia sa stávala iba akýmsi doplnkom. V polovici 18. storočia založil park – Kew Garden v Londýne. Park sa stal veľmi obľúbeným a získal popularitu pre anglické záhrady. Svojím poňatím vyvoláva u návštevníkov parku rôzne pocity a nálady (melanchóliu, veselosť, napätie a i.), čím sa dostávajú do záhradnej tvorby sentimentálne prvky, ktoré sa uplatnili najmä v Nemecku.

Vo väčšine parkov prírodno-krajinárskeho slohu sa vyskytujú rôzne drobné romantické stavby (jaskyne, pustovne, umelé zrúcaniny), už spomínané prvky z čínskej

záhradnej tvorby (čínske chrámy, indické pagody) i klasicistické pavilóny venované básnikom, výnimočným osobnostiam či rodine a priateľom.

Najvýznamnejšou postavou prírodno-krajinárskej tvorby je Humprey Rempton. Poznal dobre krajinárske estetiku a aj nároky a vlastnosti používaných rastlín. Napísal niekoľko kníh, ktoré sa stali základom pre sadovnícku tvorbu. Budovy a stavby nevyučuje zo záhradnej kompozície, ale musia byť v jednote s okolitou výsadbou. Vyššie dreviny ich majú vhodne lemovat', zdôrazňovať ich krásu a naopak, menšie zakrývať ich nedostatky. V parku sa musia striedať scenérie, dominanty a menej zaujímavé miesta. Rempton už na začiatku 19. storočia prizval k spolupráci viacerých odborníkov (sadovníkov, krajinárov, architektov, maliarov, lesníkov), aby bolo dielo jednotné.

Hlavnou úlohou prírodno-krajinárskeho parku je uplatnenie a vyzdvihnutie prírodných krás, využívanie nepravidelnosti terénu a jeho účinok dotvárať vegetáciou. Voľné plochy trávnikov a lúk sa vyvažovali porastmi stromov a krov, čím sa dosiahol kontrast svetla a tieňa. Na priestranných lúkach sa voľne pásol domáci statok (ovce, dobytok). Cesty spájali iba najdôležitejšie miesta v parku, boli mierne zvlnené a kopírovali členitý terén. Voda sa tu nachádzala v podobe prírodných jazier, rybníkov a potokov. Oplotenie nahradili priekopy, ktoré boli maskované vegetáciou. (Wagner, 1989; Tomaško, Hrubík, 2001; Husovská, 2000)

#### **1.4. SADOVNÍCKE PRVKY**

Hlavným kompozičným prvkom každého sadovníckeho diela je rastlina. Je to materiál prírodný a veľmi premenlivý. Svoj vzhľad mení počas ročných období a aj počas svojho života. Preto sú parky, záhrady a iné sadovnícke kompozície veľmi premenlivé a dynamické. Správny výber rastlín je veľmi dôležitý pri navrhovaní a realizácii, pretože estetická hodnota jednotlivých prvkov určuje celkovú hodnotu diela. Treba prihliadať aj na ekologické nároky použitých rastlín a ich pôvod.

Rastliny v sadovníckom diele sa môžu rozdeliť do dvoch skupín (Tomaško, Hrubík, 2001): porasty drevín, porasty bylín.

### 1.4.1. Porasty drevín

Dreviny (stromy a kry) sú základným stavebným a kompozičným prvkom, vytvárajú kostru celej kompozície, či už je to park, záhrada, sad alebo krajinná kompozícia. Sú materiálom, ktorý mení svoj vzhľad počas ročných období (pučanie listov, kvitnutie, plody, sfarbenie listov na jeseň, farba kôry) a mení aj svoj tvar a veľkosť.

V závislosti od intenzity rastu (a aj od pôvodného stanovišťa) používame dreviny ako kostrové, doplnkové a výplňové. Do skupiny kostrových drevín patria domáce a dlhoveké dreviny, ktoré sa môžu druhovo líšiť v závislosti od lokality. Pre nížiny Slovenska sú to viac menej listnaté druhy (*Tilia cordata*, *Quercus robur* a i.), pre vyššie položené miesta to môžu byť aj ihličnaté stromy (*Abies alba*, *Picea abies*, *Pinus mugo* a i.). Skupiny doplnkových drevín len dopĺňa kostru kompozície. Nekladie sa na ne taký veľký dôraz ako na kostrové, ale tiež sú dôležité. Môžu to byť cudzokrajné stromy, stromy zaujímavé svojím habitom, listami, kvetmi, plodmi, ktoré dotvárajú priestor. Výplňové dreviny sú v kompozícii iba dočasne, napr. topole a brezy. Ich funkciou je rýchlo vyplniť priestor, kým kostrové dreviny naplno prevezmú svoju funkciu a po niekoľkých rokoch sa musia z porastu odstrániť.

Sortiment drevín a jeho použitie odráža prejav architektúry obdobia, v ktorom sadovnícke dielo vznikalo. Parky v okolí kaštieľov predstavovali akési zbierky rastlín vtedajších panovníkov, grófov a zemepánov. Boli v nich vysadené mnohé cudzokrajné dreviny. Práve tieto dreviny zvyšujú estetickú hodnotu historických parkov. V prípade ich obnovy sa musí nevyhnutne dodržať pôvodný sortiment drevín, aby táto estetická hodnota nebola porušená.

### 1.4.2. Porasty bylín

Trávnik, lúčne porasty a kvetinové výsadby tvoria bylinné porasty v parkoch. V prírodno-krajinárskych parkoch sa vyskytujú najmä extenzívne trávniky a rozsiahle lúčne porasty, ktoré sú spolu s drevinami základnými kompozičnými prvkami. Sú príkladmi prirodzených spoločenstiev lúk a pasienok, do ktorých sú vsadené dominantné prvky (solitérne dreviny, architektonické stavby a i.). Ich estetická hodnota závisí od spôsobu založenia a najmä od spôsobu ošetrovania.

Trávnaté plochy by mali zaberat' väčšiu plochu parku ako plochy porastov drevín, aby sa zabezpečila rovnováha v celkovej kompozícii diela. Porasty bylín plnia

nielen dekoračnú funkciu, ale musia byť uspošobené na pohyb po ich povrchu, t.j. sú aj rekreačným a oddychovým prvkom.

## **2. MATERIÁLY**

### **2.1. PEZINOK – POPIS A LOKALIZÁCIA ÚZEMIA**

Pezinok je jedno z významných vinohradníckych miest na západnom Slovensku. Leží na úpätí Malých Karpát, kde sa nachádza viacero krasových a prírodných útvarov. Zo západnej strany obklopujú mesto zmiešané lesné porasty duba, buka a hrabu. Nadmorská výška v strede mesta je 156 m n. m., v rámci katastra v rozpätí 138 – 752 m n. m. Zemepisné súradnice mesta sú 48°22' severnej zemepisnej šírky a 17°15' východnej zemepisnej dĺžky.

#### **2.1.1. Klimatické pomery**

Klíma mesta je teplá a suchá až mierne suchá nížinná, prechádza až do mierne teplej vlhkej horskej klímy v Malých Karpatoch. Priemerné teploty v lete sú v nížinnej časti 20,6°C, v horskej časti 16,0°C a priemerné zimné teploty sú v nížinnej časti -2,0°C, v horskej časti -4,5°C. Priemerné ročné zrážky sú 700 - 740 mm. (zdroj: [www.pezinok.sk](http://www.pezinok.sk))

#### **2.1.2. Geologická stavba**

Územie sa nachádza na rozhraní Podunajskej nížiny a pohoria Malé Karpaty. Z geologického hľadiska je nížinná časť územia mierne zvlnená, jej geologický podklad tvoria dve časti: západný pás pleistocénnych naplavovaných kuželov zo štrkov pokrytý kalovými až pleistocennými hlinami a východný pás patriaci do Trnavskej pahorkatiny. Podložie má neogénne jazerné íly pokryté sprašou. Horská časť územia tvorená pohorím Malé Karpaty je z kryštalinika a vápencov.

#### **2.1.3. Pedologické pomery**

Pôdne typy vyskytujúce sa v podkarpatskej oblasti sú najmä kambizeme a hnedozeme. V okolí Pezinka sú tiež čiernice a fluvizeme, v okolí riek naplavené nivné pôdy. Z pôdných druhov sú to piesčito-hlinité a hlinité pôdy a ojedinele ílovité, piesčité a hlinito-piesčité pôdy.



#### **2.1.4. Potenciálna vegetácia**

V oblasti mesta Pezinok sa nachádzajú prevažne karpatské dubovo-hrabové a jaseňovo-dubovo-hrabové lesy, miestami dubové a cerovo-dubové lesy. Vo vyšších polohách prechádzajú do podhorských bukových lesov.

## **2.2. PEZINOK – HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ**

Územie mesta bolo osídľované postupne už od praveku. Dôkazom sú viaceré sídliskové nálezy datované od neolitu, eneolitu a bronzovej doby ako aj nálezy strieborných keltských mincí.

Prvýkrát sa obec spomína v roku 1208 ako „terra Bozyn“ v listine, ktorou ju kráľ Ondrej II. daroval spolu s ďalšími obcami nitrianskemu županovi Tomášovi Hunt-Poznanovi. Pezinok patril starobylému slovenskému rodu Hunt-Poznanovcov až do roku 1543, kedy zomrel Krištof II., posledný mužský člen rodu. V 13. storočí bola obec niekoľkokrát spustošená počas tureckých vpádov. Na jej osídlení sa podieľali najmä nemecký osadníci, ktorých povolali grófi zo Svätého Jura a Pezinka. Z 13. storočia pochádzajú aj zmienky o rozvoji vinohradníctva, ktoré boli pre ňu hospodárskym zázemím. Od kráľa Ferdinanda I. dostala obec hospodárske výsady a tiež oslobodenie od platenia mýta v celom Uhorsku.

Už v 14. storočí niesol Pezinok základné črty malého stredovekého mesta. Rozvíjali sa tu rôzne remeslá, remeselníci sa začali združovať do cechov, ktoré sa zameriavali najmä na vinohradníctvo a výrobu vína. Tým sa postupne stalo mestečko známym po celej Európe. K vinohradníctvu sa rozvojom pridalo aj baníctvo ako ďalší zdroj príjmov. Ťažilo sa tu zlato. Povolenie ťažiť zlato a iné drahé kovy dostali od uhorského kráľa Karola Róberta z Anjou grófi Peter a Šebuš II. Koncom 14. storočia patril Pezinok medzi väčšie mestá v Uhorsku, malo asi 2000 obyvateľov. V roku 1376 dostala obec prvé trhové výsady a neskôr i ďalšie od kráľa Mateja Korvína v roku 1466 a od Ľudovíta II. v roku 1525.

Po vymretí grófov v Pezinku, ktorí sa oň starali, začala obec upadať. Zatvorili sa zlaté bane v Cajlanskej doline a na Slnečnom údolí a Pezinok sa stal kráľovským majetkom. Kráľ kvôli nedostatku financií poskytoval výnosné majetky bohatým uhorským šľachticom. Tí sa však o rozvoj majetkov nestarali, zvyčajne im išlo iba

o rýchle vrátenie čiastky za prenájom majetku. V tejto situácii sa ocitol aj Pezinok, keď sa tu vystriedalo viacero zálohových šľachticov (Gašpar Sereďy a ďalší). V roku 1580 celé pezinské panstvo prešlo do správy zemepánovi Štefanovi Illesházymu, ktorý nerešpektoval výsady mestečka.

Už počas predchádzajúcich zálohových držíeb sa chceli Pezinčania vymaniť zo zemepánskej nadvlády. Využili politickú situáciu, kedy sa Štefan Illesházy pridal na stranu neúspešného povstania sedmohradského vojvodu Štefana Bočkaja. Od kráľa Rudolfa II. si vymohli právo na vykúpenie a zaplatili Illesházymu celú zálohovú čiastku. Preto sa stal v roku 1601 slobodným kráľovským majetkom, ktorého súčasťou bol aj pezinský zámok a ďalšie okolité obce – Cajla, Veľké Čanikovce (časť dnešných Šenkvic), Švajsbach (Viničné), Monar (Slovenský Grob), Limbach a dnes už zaniknuté obce Gocnod, Zumberg, Botteg. O pár rokov neskôr, v roku 1608, sa situácia zmenila. Nový panovník Matej II. uzavrel s povstaleckými vojskami mier a pezinské a svätajurské panstvo boli naspäť vrátené Štefanovi Illesházymu. Zálohová čiastka nebola Pezinčanom a obyvateľom ostatných obcí od panovníka vrátená. Veľkú časť týchto peňazí mali požičanú, preto sa rozbehli aj súdne spory. Avšak na istý čas sa na dlhy zabudlo, pretože Štefan Illesházy zomrel a majetky prešli do dedičského konania medzi vdovu Katarínu Pálffyovú a jeho rodinu. Medzitým sa však podarilo mešťanom vymôcť si od Mateja II. veľké privilégium, čo mestu zaručovalo slobodnú voľbu magistrátu, plnú súdnu moc, právo vynášať štatúty, konať viničné právo, právo ohradiť mesto hradbami a trhové a mýtné slobody. Mesto nebolo schopné pre dlhy odkúpiť hrad a poddanské obce, a tak všetko pripadlo panovníkovi.

Postupne sa mesto rozvíjalo a bohatlo predovšetkým kvôli cechovej výrobe. Veľkou konkurenciou v malokarpatskej oblasti vo výrobe vína boli Turci s lacnými balkánskymi a maďarskými vínami. Situácia sa zmenila po bitke pri Moháči; malokarpatská vinárska oblasť ostala takmer bez konkurencie, keď Turci obsadili celé Uhorsko okrem Slovenska. V roku 1647 panovník Ferdinand II. potvrdil všetky doterajšie privilégiá mestečka a zaradil Pezinok medzi slobodné kráľovské mestá v Uhorsku. V praxi to znamenalo, že všetky majetky patrili najvyššiemu panovníkovi – kráľovi, zo zákona im vyplývala len jediná povinnosť – odvádzať každý rok 250 okovov (14250 litrov) pezinského vína na kráľovský dvor. V tom čase sa mesto veľmi rozvíjalo a napredovalo aj po stavebnej stránke. Vybudovalo sa pravidelné námestie na ulici smerom k hradu, reprezentačné kostoly, systém siet'ových ulíc a bol dokončený aj

hradobný systém, ktorý uzavrel celú centrálnu časť mesta. V okolí ostalo len niekoľko nechránených osídlených plôch.

V 16. a 17. storočí zachvátili Uhorsko vojny, povstania a požiare, ktoré oslabili aj Pezinok. Mesto nebolo schopné platiť kráľovi daň a postupne sa zadlžilo. Až v 18. storočí ich kráľovná Mária Terézia oslobodila od platenia kráľovských dní. Taktiež sa podarilo vyriešiť dlhotrvajúci spor s Pálffyovcami, ktorí sa nechceli vzdať nárokov na mesto. Následne na prelome 18. a 19. storočia mesto zničili požiare, kde vyhořelo niekoľko meštianskych domov, radnica a v nej takmer celý archív. V roku 1871 Pezinok stráca titul slobodného kráľovského mesta a stáva sa mestom so zriadeným magistrátom (po Rakúsko-Uhorskom vyrovnaní). Úpadok pokračoval až po vytvorení Československej republiky v roku 1918. Tým, že sa vybuďovala železnica z Bratislavy do Trnavy cez Pezinok, mesto sa malo relatívne dobre v najhorších časoch, na rozdiel od iných malokarpatských vinárskych miest (napr. Modra). Na prelome 19. a 20. storočia postihli oblasť Malých Karpát dve vinárske choroby, ktoré zničili až 80 percent vinohradov. Po týchto udalostiach zasiahla mesto aj 1. svetová vojna, v ktorej zahynulo v bojoch vyše sto Pezinčanov. Počas Československej republiky bolo vyrabovaných niekoľko obchodov, najmä obchody maďarských a židovských majiteľov. Pezinok mal okolo 4200 obyvateľov, avšak nemalo priemyselný podnik, ktorý by zamestnával viac ako 20 ľudí, preto bol skôr väčšou dedinou ako mestom. Po vojne sa postupne vracal život do normálneho občianskeho života. Veľké problémy boli so zásobovaním, štyritisíc obyvateľov z päťtisícdivesto bolo závislých na dovoze potravín.

Ekonomika sa postupne pozviechala a do začiatku druhej svetovej vojny bol Pezinok opäť jedným z najprosperujúcejších miest Slovenska.

V roku 1921 sa konali prvé voľby a v Pezinku v nich zvíťazila Slovenská ľudová strana, nasledovaná Sociálnodemokratickou stranou a agrárnikmi, združenými v Slovenskej národnej a roľníckej strane. Ťažká ekonomická situácia prehlbovala sociálne rozdiely medzi obyvateľstvom od prvej svetovej vojny a táto diferenciácia vyvrcholila počas hospodárskej krízy v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia. Obzvlášť ťažký dopad mala kríza na malých vinohradníkov a roľníkov, ktorí bez mechanizácie nemohli efektívne obrábať svoje vinohrady a polia. V tomto období sa výrazne aktivizuje komunistická strana, ktorá mala najviac sympatizantov medzi robotníkmi v pezinskej tehelni. Rovnako sa politicky profiluje aj nemecká menšina v Pezinku a okolí, ktorá sa sústreďovala okolo Vereinigte Deutsche Partei. (Wittgrüber, 2003; Husovská, 2000)

### 2.3. HISTÓRIA ZÁMKU A ZÁMOCKÉHO PARKU V PEZINKU

Dominantou historického Pezinku je zámok. Bol postavený okolo roku 1300. Dali ho postaviť pezinskí grófi, ktorí v ňom aj bývali. Patrili medzi najbohatšie aj politicky najvplyvnejšie šľachtické rody v Uhorsku. Zámok bol vybudovaný ako vodný hrad. Bol obstúpený dvomi priekopami naplnenými vodou z Cajlanského potoka. Nad nimi boli dva padacie mosty. Na mieste medzi priekopami boli okrem iného aj hospodárske budovy. Obytné priestory prešli viacerými zmenami a prestavbami. Pôvodne gotický hrad mal priestrané vínne pivnice, suterén a prízemie. V 16. a 17. storočí ho nadstavili o poschodie a renesančne ho upravili. V štyridsiatych rokoch devätnásteho storočia dostal zámok obranný ráz, po úpravách hradu na panské sídlo grófa Františka Pálffyho. V tomto čase upravili aj záhradu okolo zámku na anglický park, kde boli vysadené aj vzácne stromy. Park sa stal miestom odpočinku, pochôdzok, poľovačiek, rybárčenia a zábavy pre domáce a cudzie panstvo. Požiar v roku 1875 zničil severnú hospodársku časť zámku. Koncom 19. storočia bola južná časť prestavaná v romantickom duchu a neorenesančnom štýle, ktorej podoba sa zachovala dodnes.

Veľkými úpravami prešiel zámok v rokoch 1940-1943, kedy si nový majiteľ, Slovenské vinohradnícke družstvo, prispôbil pivnice a na mieste vyhorenej časti postavil administratívnu budovu v nevhodnom slohu. V pôvodnom zámku sa zachovala veľká historická sála, v ktorej sú maľby pezinských maliarov – Bártovcov. Aj napriek mnohým aj rozsiahlym prestavbám si zámok ponechal ráz stredovekého vodného hradu, na Slovensku ojedinelého. V súčasnosti sa priestory zámku využívajú ako reprezentačné priestory vinárne. (Pezinský zámok \* Pezinok Castle, [online], Pezinský zámok, [online])

### **3. METODIKA**

#### **3.1. Historický a literárny prieskum**

Do historického prieskumu patrí vyhľadávanie, študovanie a spracovávanie dostupných mapových, obrazových a literárnych podkladov. Historická fotodokumentácia, prípadne kresby a maľby poukazujú, ako vyzeralo miesto v minulosti, ako sa vyvíjalo do dnešnej podoby. Historické mapy nám znázorňujú plošný vývoj, či už zmenšenie alebo zväčšenie územia plochy parku počas niekoľkých desaťročí až storočí. Literárne historické pramene informujú o vývoji územia v globále, teda nielen konkrétneho zámku s okolitým parkom, ale aj o formovaní územia a mesta samotného.

Literárny prieskum je zameraný na zhromažďovanie, spracovávanie a vyhodnocovanie dostupných materiálov o využívaní zámku a zámockého parku v minulosti ako aj v súčasnosti.

#### **3.2. Terénny prieskum**

Terénny prieskum je fyzické navštívenie daného parku, oboznámenie sa z rozložením architektúry, malej architektúry a hlavne stromov a porastov. Na základe neho môžeme vykonávať fotodokumentáciu a tiež celkovú inventarizáciu drevín, porastov a plôch.

#### **3.3. Fotodokumentácia**

Fotodokumentácia spočíva v návšteve riešeného parku, zdokumentovaní porastov, prvkov drobnej architektúry, architektúry a jeho súčasného stavu pomocou fotografií.

#### **3.4. Inventarizácia drevín**

Inventarizácia drevín slúži na presné lokalizovanie jednotlivých drevín, na určenie taxómu rastliny a jej súčasného stavu, prípadne ošetrovania. Súčasne je podkladovým materiálom a dokumentom pre návrh obnovy, rekonštrukcie, výrubov

alebo nových výsadiieb. Na základe inventarizácie sa vypracúva aj plán na ošetrovanie a starostlivosť o plochy zelene.

Inventarizácia drevín Zámockého parku v Pezinku bola prevzatá z Mestského úradu v Pezinku. Bola vykonaná v roku 2008 krajinným architektom Ing. Zoltánom Balkom za účelom revitalizácie historického parku (mestského parku).

Najčastejšie používaná metóda inventarizácie je inventarizácia podľa profesora Machovca (1982). Sleduje tieto znaky drevín: obvod kmeňa vo výške 1,3 m nad zemou, výška dreviny v m, priemerná šírka koruny v m, veková kategória, sadovnícka hodnota a zdravotný stav.

**Priemer koruny** predstavuje priemernú šírku koruny v metroch. Meria sa pôdorysný pravouhlý priemet koruny na terén v dvoch na seba kolmých smeroch. **Obvod kmeňa** sa meria vo výške 1,3 metra nad zemou. **Výška drevín** sa zisťuje pomocou výškomera.

**Vek drevín** sa určuje veľmi ťažko, preto sa dreviny kategorizujú do nasledovných skupín: do 10 rokov, 10-20 rokov, 20-40 rokov, 40-60 rokov, 60-80 rokov a nad 100 rokov.

### **3.4.1. Sadovnícka hodnota drevín**

Sadovnícka hodnota drevín (Machovec, 1982) klasifikuje a definuje kvalitu drevín podľa stupňa ich účinnosti – drevena ako účelová a funkčná zložka prírodnej časti životného prostredia. Má 5 klasifikačných stupňov. Najvyšší počet bodov (5bodov) sa priraduje drevinám s najvyššou hodnotou, ktoré nie sú poškodené a sú úplne zdravé; najmenej bodov (1 bod) sa priraduje drevinám silne poškodeným s najnižšou sadovníckou hodnotou.

Dreviny najhodnotnejšie (I. klasifikačná trieda) – **5 bodov**

Patria sem dreviny úplne zdravé a nepoškodené, svojím habitom a tvarom pre odpovedajúci druh, vetvené až k zemi, veľkosťou úplne rozvité, ale stále v plnom raste a vývoji. Radíme sem aj dreviny dlhoveké a tie, ktoré budú svoju sadovnícko-krajinársku funkciu plniť ešte dlhý čas.

#### Dreviny veľmi hodnotné (II. klasifikačná trieda) – **4 body**

Do tejto kategórie zaraďujeme dreviny zdravé, typického tvaru pre príslušný druh a kultivar, ktoré sú v celkovom habite poškodené len minimálne (napr. nevetvené až k zemi, s malými voľnými priestormi v korune, mierne nahnuté). Veľkosťou by mali dosahovať aspoň polovicu tých rozmerov, ktoré sú schopné vytvoriť na danom mieste.

#### Dreviny priemernej hodnoty (III. klasifikačná kategória) – **3 - body**

Dreviny priemernej hodnoty sú dreviny zdravé, prípadne len minimálne preschnuté, ale bez škodcov a chorôb, ktoré sa rozširujú. Svojím habitom sa môžu aj podstatne líšiť od pôvodného tvaru pre daný druh. Radíme sem dreviny vysoko vyvetvené, ale majúce predpoklad ešte vytvoriť konáre aj v nižších častiach kmeňa po jeho osvetlení, dreviny s jednostrannou, ale stabilnou korunou, dreviny tvarovo i vzhľadovo typické, ale menšieho vzrastu, ktoré nedosahujú polovicu rozmerov posudzovaného druhu na stanovišti. Musia tiež spĺňať predpoklad dlhodobého vývoja, ktoré si môžu udržať svoje sadovnícke hodnotenie, alebo môžu postúpiť do vyššej sadovníckej kategórie.

#### Dreviny priemernej hodnoty (IV. klasifikačná kategória) – **2 body**

Do tejto kategórie radíme dreviny viditeľne poškodené, dreviny veľmi vysoko vyvetvené, ktoré nemajú predpoklad vytvorenia konárov aj v spodných častiach kmeňa, dreviny staré a málo vitálne, s viditeľným presychaním, s dutinami a výrazne a silno poškodené. Predpoklad zlepšenia ich kvality je minimálny. Nesmú však ohrozovať bezpečnosť človeka a porastov. Výnimkou môžu byť unikátne dreviny, ktoré sa viažu na nejaké pamätné udalosti, dreviny mimoriadnej dendrologickej hodnoty, chránené stromy, resp. ich torzá, ktoré sa nechávajú na dožitie.

#### Dreviny nevyhovujúce (V. klasifikačná kategória) – **1 bod**

Patria sem dreviny veľmi silno poškodené, choré, napadnuté škodcami, odumierajúce a odumreté dreviny, dreviny, ktoré svojou existenciou ohrozujú vývoj iných druhov, ohrozujú prevádzku alebo aj návštevníkov. Tieto dreviny nemajú žiadne predpoklady na ďalší vývoj a treba ich z porastu odstrániť.

### **3.4.2. Zdravotný stav drevín**

**5 bodov** – zdravá drevina bez príznakov ochorenia, škodcov a chorôb

**4 body** – výskyt chorôb a škodcov je ojedinelý, presychanie dreviny len čiastočné (do 1/3 objemu koruny), ojedinelé a malé dutiny na kmeni, nenarušená stabilita

**3 body** – preschnutie vplyvom škodcov a chorôb, presychanie dreviny do 1/2 objemu koruny, stredne veľké dutiny na kmeni spôsobené prítomnosťou drevokazných húb alebo aj mechanickým poškodením

**2 body** – choroby, škodcovia alebo iné činitele vyvolali presychanie vysychanie koruny v objeme 2/3, poškodenie hlavných konárov, výskyt veľkých dutín na kmeni, rozklad a rozpad dreva drevokaznými hubami a tým znížená stabilita dreviny

**1 bod** – vysychanie koruny nad 2/3 jej objemu, suché dreviny, veľké dutiny a hniloby na kmeni, ktoré sú spôsobené chorobami, stabilita je výrazne narušená

### **3.4.3. Spôsob poškodenia a návrh na ošetrovanie**

V prílohe č. 2 sú uvedené spôsoby poškodenia a v prílohe č. 3 návrhy na ošetrovanie drevín. Poškodenia a návrhy na ošetrovanie sú značené číslami a sú charakterizované v jednotlivých bodoch.

### **3.5. Hodnotenie bylinných porastov – trávnikov**

Vlastnosti trávniku boli vyhodnotené podľa bodovacích tabuliek, ktoré sa používajú bežne v praxi. Trávniky sú v nich rozdelené do troch intenzifikačných tried ošetrovania:

- I. intenzifikačná trieda – ihriskové trávniky (golfové, futbalové a iné)
- II. intenzifikačná trieda – okrasné a parkové trávniky
- III. intenzifikačná trieda – extenzívne trávniky

Pre hodnotenie trávnikov v Zámockom parku bola použitá bodovacia tabuľka pre trávniky z II. intenzifikačnej triedy uvedená v prílohe č. 4.



## **4. CIEĽ PRÁCE**

Cieľom bakalárskej práce je:

- spracovanie dostupných historických, obrazových, mapových a literárnych podkladov Zámockého parku v Pezinku,
- podrobná inventarizácia objektov, plôch a porastov,
- vypracovanie historickej, dopravnej, funkčnej, prevádzkovej, vegetačnej a kompozičnej analýzy.

## **5. VÝSLEDKY A DISKUSIA**

Zámocký park v Pezinku je historický park, ktorý plní funkciu mestského parku. Je v centre mesta a navštevujú ho všetky vekové kategórie. Jeho návštevníkov láka hlavne jeho príjemné a pokojné prostredie, v ktorom si môžu oddýchnuť od rušného mesta. Vyskytujú sa tu zväčša domáce druhy drevín, ktoré pripomínajú prírodné prostredie, a lesy charakteristické pre daný región.

### **5.1. Historická analýza**

Park prešiel viacerými zmenami, či už zmenami majiteľov alebo sadovníckymi úpravami, výrubmi a novými výsadbami. Ako ukazuje mapa z 19. storočia, park zmenil svoju polohu vzhľadom k mestu. Predtým bol na okraji sídla a dnes sa dostal do zástavby a nachádza sa v centre mesta. Jeho plocha sa taktiež zmenila, respektíve zmenšila. Jeho okrajové časti v minulosti sú dnes zastavané domami, ktoré tvoria akúsi izolačnú zónu od rušných dopravných ťahov mesta. V parku bolo vysadených viacero druhov vzácnych drevín. Väčšie sadovnícke úpravy prebiehali v roku 1953, kedy bolo vysadených 1536 stromov a kríkov, v roku 1960 – 254 stromov a ďalšie v roku 1974.

### **5.2. Dopravná analýza**

Historický park v Pezinku sa nachádza v centre mesta. Je ohradený pevným múrom a tým je izolovaný od okoliam najmä od domovej zástavby na uliciach Kupeckého, Zámocká, Rázusova a Trnavská. V súčasnosti existuje iba jedna prístupová cesta do parku z juhovýchodnej strany – z Mladobošlavskej ulice. Ruch z automobilovej dopravy na Mladobošlavskej ulici na park veľmi nevlýva, je chránený vstupnou časťou, ktorá prípadné ruchy účinne izoluje.

Vo vstupnej časti parku sa nachádza parkovisko, ktoré slúži pre zamestnancov a návštevníkov zámku a parku. Na tejto ploche sa konajú aj kultúrne podujatia.

Cez mesto prechádzajú náučné chodníky, súčasťou ktorých je aj samotný park a zámok (napr. naučný chodník Po modrej - na Babu). Jeden naučný chodník je priamo v parku – Naučný chodník v Zámockom parku. Cez Pezinok vedie aj cyklistický

chodník, ktorý ide zo Senca a pokračuje ďalej cez Limbach a Pezinskú Babu na Záhorie.

### **5.3. Funkčná a prevádzková analýza**

V súčasnosti sa park využíva ako mestský park. Na Slovensku je unikátom, pretože veľa miest na Slovensku nemá v centre mesta park s rozlohou 6 ha. Je voľne prístupný, avšak s časovým obmedzením. Zákaz vstupu je pre cyklistov, korčuliarov a ľudí so psom. Park plní najmä funkciu rekreačnú. Chodia sem bežci, ktorý využívajú skôr obvodové časti, v centrálnej časti sa zdržujú rodičia s deťmi, deti a mládež. VO vstupnej časti je vydláždená voľná plocha, ktorá sa využíva väčšinou na parkovanie, ale je tu aj priestor pre hudobné a kultúrne podujatia.

Hlavnou dominantou parku vo vstupnej časti je zámok. Aj napriek mnohým prestavbám si zachoval svoju pôvodnú podobu – podobu stredovekého vodného hradu. Dnes je v ňom Národný salón vín Slovenskej republiky. V historických pivniciach je salón, v ktorom sa konajú prehliadky pivníc a degustácie najlepších slovenských vín od 36 výrobcov vín na Slovensku. V zámockých pivniciach v Pezinku sa vyrába a skladuje víno už vyše 700 rokov. Vstup do zámku je možný len s povolením. Nachádza sa tu aj budova Centra voľného času EPIcentrum a novovybudované detské ihrisko, ktoré je od parku oddelené oplotením.

### **5.4. Vegetačná analýza**

Forma zelene môže byť úžitková a okrasná, pravidelná a nepravidelná. Zeleň v danom parku je okrasná a nepravidelná. Nenachádza sa tu ani pravidelný parter pred zámkom; parter je riešený nepravidelným zoskupením drevín pri nástupe do parku.

#### **5.4.1. Typológia zelene**

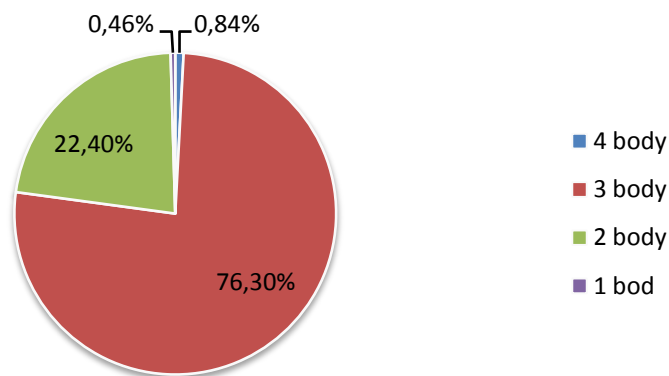
Trávny porast tvoria trávy v kombinácii s lúčnymi rastlinami. Môžeme tu nájsť rebríček obyčajný (*Achillea millefolium* L.), púpavu lekársku (*Taraxacum officinale* Cassini), ďatelinu lúčnu (*Trifolium pratense* Linné), skorocel kopijovitý (*Plantago lanceolata* Linnaeus) a tiež pŕhľavu dvojdomú (*Urtica dioica* Carl Linné). Pôsobí

dojmom lúčneho porastu, je kosený niekoľkokrát za rok. Znečistenie trávniká odpadkami je minimálne, takmer žiadne. Trávnik na okrajoch pri komunikáciách a lavičkách je taktiež kosený, avšak na mnohých okrajových miestach absentuje a vytvára veľmi riedky porast. Pokosená hmota je hneď po kosení odstránená. Povrch trávniká je s väčším množstvom nerovností, ale tým viac pripomína prírodné prostredie. Nežiaduce prvky ako krtince, myšacie diery a veľké viditeľné mraveniská neboli nájdené. Zaťažovanie trávniká chôdzou je úmerné, porast je nedevastovaný. Väčšie plochy s absentujúcim porastom sú aj v okolí brehov jazera. Podľa bodového vyhodnotenia pre trávniky sa radí medzi trávniky veľmi dobrej kvality.

Záhony sa v parku nevyskytujú. Krovité porasty sú v parku rozmiestnené ojedinele; pri rekonštrukcii boli vysadené na niektorých miestach kry, ktoré sú potrebné pre oddelenie priestranstva parku a okolitých záhrad rodinných domov. Drevitá vegetácia je kostrou parku. Jednotlivé stromy a najmä skupiny stromov sú vsadené do trávneho porastu. Menšie skupiny drevín sa nachádzajú aj pri vchode do areálu zámku, ktoré sú na malých plôškach ohraničené vstupnou komunikáciou. Dreviny sa nachádzajú aj na ostrovčekoch v jazere, kde v poraste hniezdia divé kačice. Sú tu najmä náletové dreviny (napr. *Acer campestre* L., *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.) a husté kry.

#### 5.4.2. Sadovnícka hodnota drevín

Z pohľadu sadovníckej hodnoty drevín v parku (graf č. 1) bolo určených 9 stromov pre II. klasifikačnú triedu (4 body), 821 stromov pre III. klasifikačnú triedu (3 body), 241 stromov pre IV. klasifikačnú triedu (2 body) a 5 stromov pre V. klasifikačnú triedu (1 bod). Dreviny so sadovníckou hodnotou I. klasifikačnej triedy (5 bodov) v parku určené neboli.

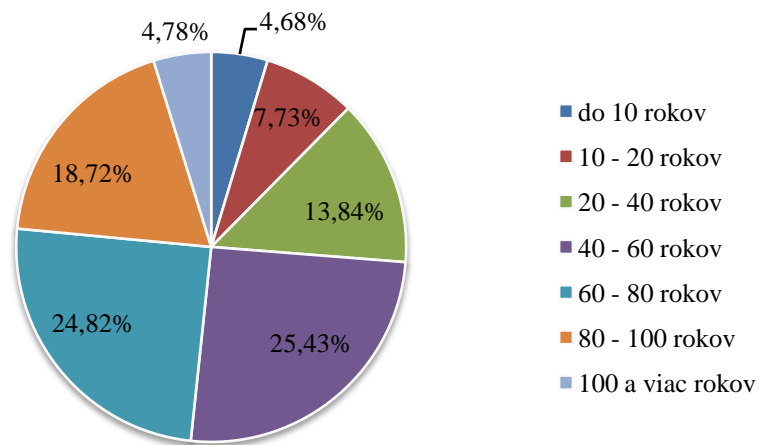


Graf č. 1: Zastúpenie sadovníckej hodnoty drevín v percentách

### 5.4.3. Vekové zloženie

Historický park prešiel viacerými zmenami. Tieto zmeny sa dotkli aj výsadby (prebierky, výruby, nová výsadba), to sa odrazilo aj na vekovej štruktúre drevín.

Tých najstarších drevín sa v parku nachádza 47 kusov (*Fraxinus excelsior* L. 33 kusov, *Pinus nigra* Arn. 6 kusov, *Acer platanoides* L. 2 kusy, *Fagus sylvatica* L. 2 kusy, *Acer campestre* L. 1 kus, *Acer pseudoplatanus* L. 1 kus, *Tilia cordata* Mill. 1 kus, *Tilia platyphyllos* Scop. 1 kus) a tvoria 4,78% z celkovej výsadby drevín. Dreviny vo veku od 80 do 100 rokov tvoria 18,72% (184 kusov), dreviny vo veku od 60 do 80 rokov 24,82% (244 kusov), dreviny vo veku od 40 do 60 rokov 25,43% (250 kusov), dreviny vo veku od 20 do 40 rokov 13,84% (136 kusov), dreviny vo veku od 10 do 20 rokov 7,73% (76 kusov) a dreviny do 10 rokov 4,68% (46 kusov).



Graf č. 2: Veková štruktúra drevín

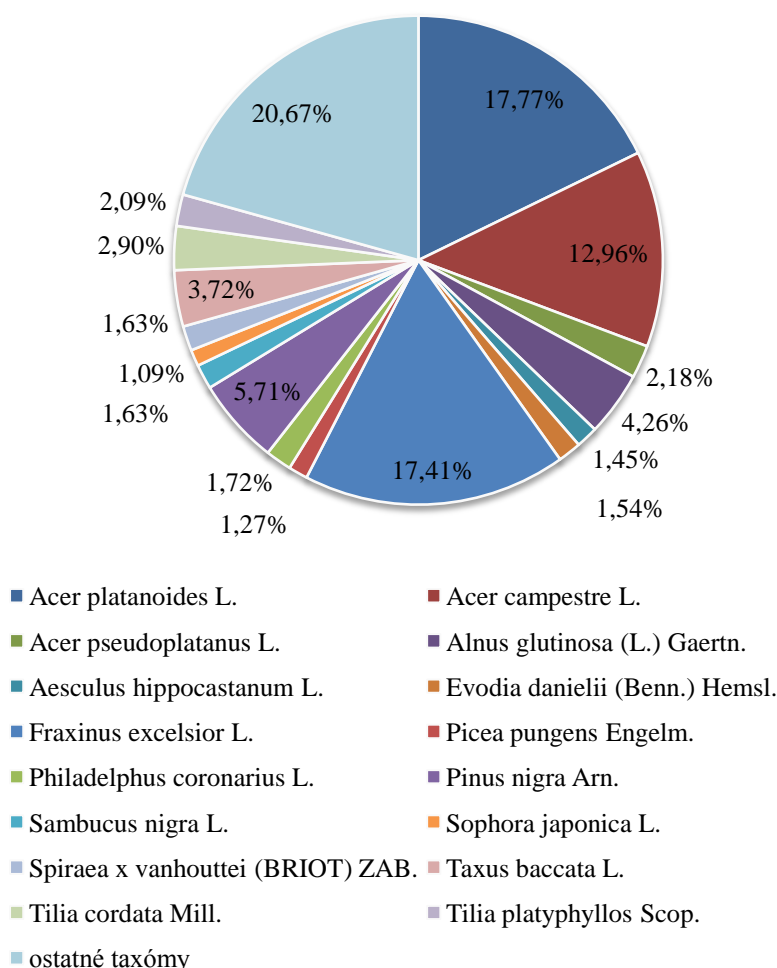
### 5.4.4. Charakter drevitej vegetácie

V parku majú prevahu druhy listnatých drevín (83,95%), zvyšok tvoria ihličnaté (14,78%) a vždyzelené (1,27%) dreviny.

### 5.4.5. Druhovú zloženie drevín

Celkovo sa v historickom parku nachádza 85 taxónov drevín. Najväčšie zastúpenie majú tieto druhy (graf č. 3): *Acer platanoides* L. 196 kusov (17,7%), *Fraxinus excelsior* L. 192 kusov (17,41%), *Acer campestre* L. 143 kusov (12,96%), *Pinus nigra* Arn. 63 kusov (5,71%), *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. 47 kusov (4,26%), *Taxus baccata* L. 41 kusov (3,72%), *Tilia cordata* L. 32 kusov (2,9%), *Acer pseudoplatanus* L. 24 kusov (2,17%), *Tilia platyphyllos* Scop. 23 kusov (2,08%),

*Philadelphus coronarius* L. 19 kusov (1,72%), *Sambucus nigra* L. 18 kusov (1,63%), *Spiraea x vanhouttei* (Briot.) Zab. 18 kusov (1,63%), *Evodia danielii* (Benn.) Hemsl. 17 kusov (1,54%), *Aesculus hippocastanum* L. 16 kusov (1,45%), *Picea pungens* Engelm. 14 kusov (1,27%), *Sophora japonica* L. 12 kusov (1,09%), ostatné taxómy sa vyskytujú v parku v zastúpení pod 1%.



Graf č. 3: Druhové zloženie drevín vyjadrené v percentách

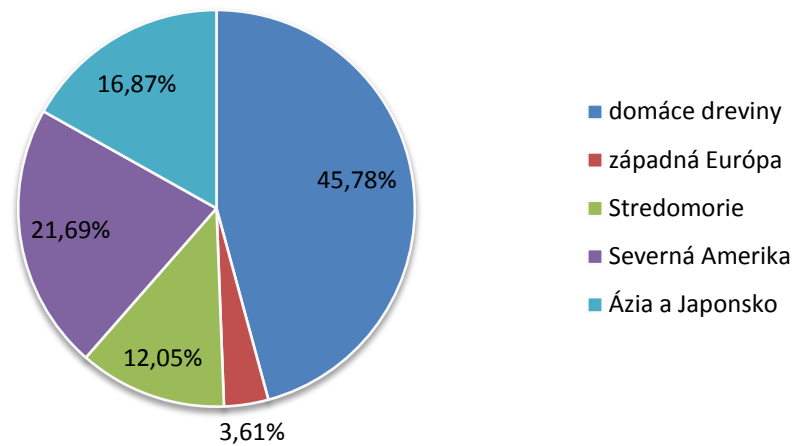
Zoznam taxómov drevín, ktoré sa nachádzajú v parku:

*Acer campestre* L., *Acer platanoides* L., *Acer pseudoplatanus* L., *Acer tataricum* L., *Aesculus hippocastanum* L., *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., *Abies concolor* Lindl. et Gord., *Abies alba* Mill., *Abies* sp., *Betula verrucosa* Ehrh., *Buxus sempervirens* L., *Carpinus betulus* L., *Castanea sativa* Mill., *Catalpa bignonioides* Walt., *Celtis occidentalis* L., *Cerass avium* (L.) Moench., *Cornus mas* L., *Corylus avellana* L., *Cotoneaster* sp., *Crataegus oxyacantha* L., *Crataegus monogyna* Jacq., *Crataegus*

*laevis* Thunb., *Deutzia scabra* Thunb., *Euonymus europaeus* L., *Euonymus fortunei* (Turcz.) Hand.-Mazz., *Evodia danielii* (Benn.) Hemsl., *Fagus sylvatica* L., *Forsythia x intermedia* Zab., *Fraxinus excelsior* L., *Fraxinus ornus* L., *Gleditsia triacanthos* L., *Gymnocladus dioicus* (L.) K. Koch, *Hibiscus siriacus* L., *Ilex aquifolium* L., *Juniperus x media*, *Chamaecyparis lawsoniana* (Murray) Parl., *Chamaecyparis nootkatensis* (Lamb.), *Chaenomeles japonica* (Thunb.) Lindl., *Larix decidua* Mill., *Lonicera vulgaris*, *Lonicera tatarica*, *Magnolia x soulangiana* Soul.-Bod., *Picea abies* (L.) Karst., *Picea omorica* (Panč.) Purk., *Picea mariana* (Mill.) B. S. et P., *Picea pungens* Engelm., *Pinus nigra* Arn., *Pinus sylvestris* L., *Philadelphus coronarius* L., *Platanus acerifolia* (Ait.) Willd., *Platanus occidentalis* L., *Populus nigra* L., *Prunus avium* (L.) L., *Pseudotsuga menziesii* (Mirb.), Franco *Ptelea trifoliata* L., *Pyracantha coccinea* Roem., *Quercus cerris* L., *Quercus robur* L., *Quercus petraea* (Mattusch.) Liebl., *Robinia pseudoacacia* L., *Rhamnus catarticus* L., *Rhus typhina* L., *Rosa canina* L., *Salix matsudana* 'Tortuosa', *Sambucus nigra* L., *Sophora japonica* L., *Sorbus aria* (L.) Crantz, *Sorbus torminalis* (L.) Crantz, *Spiraea x vanhouttei* (Briot) Zab., *Syringa vulgaris* L., *Syringa josikaea* Jacq., *Symphoricarpos alba* (L.) S. F. Blake, *Taxus baccata* L., *Tilia cordata* Mill., *Tilia europaea* L., *Tilia platyphyllos* Scop., *Thuja plicata* D. Don ex Lamb., *Thuja occidentalis* L., *Ulmus carpinifolia* Gled., *Ulmus laevis* Pall., *Viburnum rhitidophyllum* Hemsl.

#### **5.4.6. Domáce a cudzokrajné dreviny**

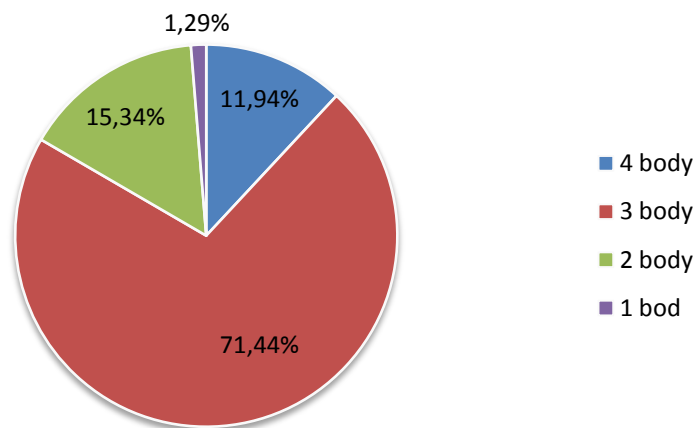
V parku sa nachádzajú domáce a tiež cudzokrajné dreviny. Celkovo je 84 druhov drevín (graf č. 4), z toho 38 druhov (45,78%) je domácich a 45 druhov je cudzokrajných. Introdukované dreviny sú z viacerých oblastí sveta. Zo západnej Európy pochádzajú 3 druhy (3,61%), z oblasti Stredozemného mora 10 druhov, z oblasti Severnej Ameriky 18 druhov (21,69%) a z Ázie a Japonska 14 druhov (16,87%).



Graf č. 4: Pôvodné oblasti výskytu drevín – percentuálne zastúpenie druhov

#### 5.4.7. Zdravotný stav drevín

Zdravotný stav drevín v parku je dobrý, na viacerých stromoch sa nachádzajú dutiny, presychajú alebo sú inak mechanicky poškodené. Mnohé sú v dobrom stave, takmer bez poškodenia a škodcov. Percentuálne zastúpenie drevín so zdravotným stavom ohodnoteným 4 bodmi je 11,94%, 3 bodmi 71,44%, 2 bodmi 15,34% a 1 bodom 1,29%, čo znázorňuje aj graf č. 5.



Graf č. 5: Zdravotný stav drevín



## 5.5. Kompozičná analýza

Kompozičná analýza je dôležitá hlavne pri rozpracovaní návrhu na rekonštrukciu objektu, kedy je potrebné poznať celkové členenie priestoru, kompozičnú os, pohľady a výhľady a ďalšie charakteristiky priestoru.

Zámok sa nachádza vo vstupnej časti parku. Svoju podobu stredovekého vodného hradu si zachoval aj po viacerých prestavbách. V súčasnosti je v dobrom stave, vykonávajú sa len nevyhnutné opravy. Niektoré časti zámku nevykazujú ani základné opravy, sú na ňom rozbité okná a pod. Hospodársky dvor v jeho tesnej blízkosti je taktiež neupravený a zarastený.

Ďalšie budovy v parku sú budovy centra voľného času, ktoré sa nachádzajú na ľavej strane od vstupnej časti na okraji parku. Sú udržiavané a v dobrom stave.

Zámocký park by sme mohli rozdeliť do viacerých častí podľa toho, ako sú zaťažované. Najviac zaťažovaná a navštevovaná je vstupná, centrálna časť a časť pre deti a mládež v okolí centra voľného času. Menej frekventované sú okrajové – pokojové časti, ktoré využívajú hlavne mladí ľudia a rodičia s kočíkmi.

Hlavná kompozičná os nebola v parku identifikovaná.

Usporiadanie chodníkov v parku je nepravidelné. Po obvode parku je vybudovaný chodník, ktorý využívajú najmä športovci – bežci. Od tohto chodníka sa vinie sieť chodníkov smerom k centrálnej časti a okolo jazera v strede parku.

Pohľady a výhľady sú lokalizované najmä z centrálnej časti smerujúce k okrajovým a vo vstupnej časti pohľady na zámok. Na viacerých miestach z okrajov parku je výhľad na jazero.

Dominantou celého parku je jazero, ktoré dodáva miestu špecifickú podobu a nachádza sa v centrálnej časti parku. Má obnovené brehy, ktoré sú vysypané lomovým kameňom a je prístup aj na dve drevené móla v bezprostrednej blízkosti s vodou.

## 6. ZÁVER

Zámocký park v Pezinku má charakter prírodno-krajinárskeho parku, ktorý má vo svojej centrálnej časti jazero so štyrmi ostrovmi. Ostrovy sú prehustené náletovými drevinami. Keďže nie sú dostupné, neboli zahrnuté do inventarizácie. Výsadba je miestami prehustená, je v dobrom zdravotnom stave, aj v minulosti bola starostlivosť na dobrej úrovni. Vykonávané boli prebierky stromov, ktoré ohrozovali prevádzku.

Park je v súčasnosti po revitalizácii, boli vykonané výruby stromov, ktoré ohrozovali prevádzku parku. Uskutočnila sa aj výsadba nových stromov, najmä kríkov, ktorých funkciou je zjemniť ohraničenie parku pôvodným múrom.

Po revitalizácii sa park stal miestom relaxu, oddychu, kultúry a zábavy pre obyvateľov a návštevníkov mesta. Plní polyfunkčnú funkciu v meste, svojím prírodným charakterom je špecifickým prvkom v zastavanom území a má zachovanú ekologickú a kultúrno-historickú kvalitu.

## 7. PREHĽAD POUŽITEJ LITERATÚRY

- ADAMIČKOVÁ, Lucia. Štúdiá rekonštrukcie historického parku v obci Topoľčianky. In: *Zahrada – park – krajina* [online]. 2010. Dostupné na internete: [http://www.zahrada-park-krajina.cz/index.php?option=com\\_content&view=article&id=234:tudia-rekontrukcie-historickeho-parku-v-obci-topoianky-lucia-adamikova&catid=71:042010&Itemid=145](http://www.zahrada-park-krajina.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=234:tudia-rekontrukcie-historickeho-parku-v-obci-topoianky-lucia-adamikova&catid=71:042010&Itemid=145)
- ČERVEŇOVÁ, Michaela. Revitalizácia Zámockého parku v Pezinku, bakalárska práca, 2008. Vedúci práce: prof. Ing. Pavel Hrubík, DrSc.
- HRÚZOVÁ, Blanka. Adaptácia mestského parku v Pezinku, diplomová práca, 2001. Vedúci práce: doc. Ing. Daniela Krajčovičová, PhD.
- HUSOVSKÁ, Ľudmila a i. Slovensko: prechádzky storočiami miest a mestečiek. Príroda. Bratislava, 2000. 288s. ISBN 80-07-01133-1.
- HURYCH, Václav a i. Sadovníctvo 1. Príroda, Praha, 1984. 399s. 64-052-85.
- PAGAN, Jozef, RANDUŠKA, Dušan. Atlas drevín 1 (Pôvodné dreviny). Vydavateľstvo Obzor, Bratislava, 1987. 360s. 65-013-87.
- PAGAN, Jozef, RANDUŠKA, Dušan. Atlas drevín 2 (Cudzokrajné dreviny). Vydavateľstvo Obzor, Bratislava, 1988. 408s. 65-040-88.
- Pezinský zámok \* Pezinok Castle [s.a.] [online] [2011-3-12] Dostupné na internete: <http://www.muzeum.sk/default.php?obj=hrad&ix=pkz>
- Pezinský zámok [s.a.] [online] [2011-3-12] Dostupné na internete: <http://www.zamky.sk/hrady-a-zamky/pezinsky-zamok>
- ŘÍHOVÁ, Hana. Premeny rodinnej záhradke s odstupom času. In: *Môj dom* [online] 2011. Dostupné na internete: <http://mojdom.zoznam.sk/cl/10098/231645/Premeny-v-rodinnej-zahradke-s-odstupom-casu>
- SUPUKA, Ján, FERIANCOVÁ, Ľubica a i. Vegetačné štruktúry v sídlach: parky a záhrady. Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre. Nitra, 2008. 504s. ISBN 978-80-552-0067-5.
- MACHOVEC, Jaroslav. Sadovnícká dendrologie. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1982. 246s. 17-608-82.
- TOMAŠKO, Ivan. Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku. Veda, Bratislava, 2004. 158s. ISBN 80-224-0797-6.

TOMAŠKO, Ivan. Chránit' a zachrániť alebo likvidovať historické parky a záhrady. In: Chránené územia Slovenska [online] 2000, máj. Dostupné na internete: <http://www.sazp.sk/slovak/periodika/chus/43/page13.html>

TOMAŠKO, Ivan, HRUBÍK, Pavel. Historické parky a záhrady. Nitra, 2001. 65s. ISBN 80-7137-893-3.

WAGNER, Bohdan. Sadovnická tvorba 1, Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1989. ISBN 80-209-0031-4.

WITTGRÚBER, Peter a i. Bibliografia mesta Pezinok: Výberová bibliografia od najstarších čias po súčasnosť. Malokarpatská knižnica, Pezinok, 2003. ISBN 80-968063-1-9.